

**A XIX. SZÁZAD
NAGY MAGYAR FESTŐI**

Összeállította: Ruzicska Józsefné

Színes diapozitívek

Magyar Diafilmgyártó Vállalat
Budapest

Az egész európai fejlődésnek megfelelően a XIX. sz. művészetének Magyarországon is legerőteljesebb ága a festészet, bár az elmaradott magyar viszonyok a század elején nem tették lehetővé önálló festőiskolák kialakulását. A szabadságharc leverése után új irányba fordult a művészet. Egyre több tehetség bontotta ki szárnyát és önálló, nemzeti hang is jelentkezett.

Összeállításunkban a XIX. sz.-i magyar festészet néhány mesterének egy-egy alkotását mutatjuk be. Közülük nem egy tett szert hírre az országhatárokon túl is.

1. id. Markó Károly (1791–1860): Pusztai táj, 1853. A magyar nemzeti festészet megindulásánál igen jelentős hely illeti meg a klasszicizáló tájképfestészet mesterét. Bár élete jelentős részét külföldön töltötte, kapcsolata a magyar művészeti élettel nem szakadt meg. A hazai táj élményéből született bemutatott képe is, amely friss természet-szemléletről tanúskodik.

2. Libay Károly Lajos (1816–1888): Parasztudvar, 1845. A nagy tehetségű művész, mint ötvöslegény került a bécsi akadémiára, ahol finom részletezést kívánó feladatokat oldott meg. Tanult Münchenben is. Kalandos élete során járt Egyiptomban és a Szentföldön. Városképei, rajzos és vízfestésű tájai Európa-szerte ismertek voltak.

3. Lányi Sámuel (a XIX. sz. első fele): Őnarckép, 1840 után. A XIX. sz. első felében élt festő és rajzoló. Uradalmi mérnök volt és kedvtelésből kezdett alkotni. A közvetlen természetélményt kifejező tájképek mellett arcképeket is festett.

4. Barabás Miklós (1810–1898): Liszt Ferenc, 1846. „Megfestéd korod arcképcsarnokát” – írták róla. Valóban az arcképfestés minden műfaját és technikáját művelte. Politikusok, írók, színészek, polgárok és főnemesek, a reformkor minden jelentősebb egyénisége ecsetjére került. Liszt Ferencet, a zenei virtuózt ábrázolva, a hangsúlyt az arc és a kéz kifejezésére fektette. Általában kevés színt használt, ezeket azonban jól, kellemes összhangban.

5. Borsos József (1821–1883): Nemzetőr, 1848. Tehetségének igazi területe nála is a portré, bár a csendélet és a zsánerképek területén is kiemelkedett magyar és bécsi kortársai közül. A részletfinomságokban örömét lelő, csiszolt technikájú művész a magyar polgári romantika egyik legjellegzetesebb képviselője. Az 1848-as magyar szabadságharc témaköréhez kapcsolódik Nemzetőr c. képe.

6. Orlai Petrich Soma (1822–1880): Petőfi Sándor. A történeti festészetnek és a portrénak is jeles művelője volt Orlai Petrich. A lánglelkű költőt, barátját több változatban is megörökítette. Lendületes, bátor ecsetkezelésével a festői realizmus fontos képviselője lett.

7. Madarász Viktor (1830–1917): Zrinyi és Frangepán a bécsújhelyi börtönben, 1864. A romantikus történeti festészet legjelentősebb magyar mestere: Madarász Viktor. Romanticizmusa nem elbeszélő, hanem mélyen drámai, amely a valóság elemekre épül. A tárgyhoz mértén, hol dúsbabb, hol szűkebb színskálával és fény-árnyékhatásokkal dolgozott. Az összeesküvéssel vádolt két magyar főúrról festett képe egyik leghíresebb műve.

8. Székely Bertalan (1835–1910): Őnarckép, 1860. Az akadémizmusnak három legkiválóbb képviselője: Than Mór, Lotz Károly és Székely Bertalan volt. Mindhárman eredeti nagy tehetségek, akiknek művészete az akadémikus festészet merev szabályait sokszor túllépte. Bizonyítja ezt a triász tagjaiból Székely Bertalan fiatalkori őnarcképe is. Előadásmódja itt puha, oldott, bátor és határozott. Ecsettechnikája fölényes.

9. Székely Bertalan (1835–1910): II. Lajos holttestének megtalálása, 1861. Tragikus történelmi eseményre utaló kép. Az 1526-os mohácsi csatavesztés után a török elől menekülő király a Csele-patakba fulladt. A holttest megtalálásának pillanatát és az alakokat a művész pózoktól mentesen, mértéktartó ünnepélyességgel festette meg. A szomorú hangulatot jól érzékeltető finom színekkel és a kimerült kompozícióval méltán szerzett nagy hírnevet.

10. Benczur Gyula (1844–1920): Hunyadi László búcsúja, 1867. Kiváló kompozíciós készséggel, nagy technikai tudással alkotott. A XIX. sz.-i magyar történeti festészet jelentős alakjaként tartják számon. Az ártatlanul kivégzett Hunyadi Lászlóról festette az első nagy jelentőségű munkáját, amellyel Pesten sikert aratott. Benczur a halálra szánt hőst barátai körében ábrázolja, akinek szemében már ott ül a tudott sors.

11. Benczur Gyula (1844–1920): Budavár visszavétele, 1896.

Az akadémikus festészet mesterének, Benczur Gyulának kiemelkedő műve: a Budavár visszavétele. Patetikus, sok alakot felvonultató, pompás festőiséggel megoldott, hatalmas kép. A Habsburg-ház dicsőítését szolgáló mű hivatalos megrendelésre készült. Középpontjában Lotharingiai Károly herceg áll, amint győztes hadvezérként vonul be a töröktől elfoglalt várba.

12. Mészöly Géza (1844–1887): Falu vége, 1880-as évek.

A természet, a népelet festőköltője. A magyar vidéket: az Alföldet, a Balatont, a Tiszatájat festette. Kedvelte a kis méreteket. Finom részletezés, nagy műgond, bensőséges, meghitt hangulat jellemezte (nagy méretű képein is). Munkássága hatással volt az őt követő nemzedékre.

13. Munkácsy Mihály (1844–1900): Tépéscsinálók, 1871.

Az Európa-szerte ismert Munkácsy Mihály művészete a XIX. sz.-i piktúra nagy realista áramlatába tartozik. A sötét tónusokból felvillanó világos színek kontrasztjain alapuló festésmódja a magyar nemzeti festészet egyik jellemző stíuselemévé vált. Drámai mélységeket érzékeltető műve: a Tépéscsinálók. Döbbenettől a csodálkozásig – sokféle lelkiállapotot fedezhetünk fel a sebesült honvéd szavaira figyelők arcán.

14. Munkácsy Mihály (1844–1900): Köpülő asszony, 1873.

A kritikai realizmus magyar mesterének vásznain a nép életének, munkájának mozzanatai, a szegénység csendes drámai mély együttérzéssel fogalmazódnak meg. E témakörből való a Köpülő asszony.

15. Paál László (1846–1879): Juhaklok, 1872.

Míg Munkácsy elsősorban az ember festője volt, barátjának, Paál Lászlónak művészetében kizárólagos a táj. A Párizs melletti Barbizonban telepedett le. A tájat bensőségesen ábrázoló barbizoni iskola minden erényét felragyogtatta képein. Korántsem utánzó, eredeti nagy tehetség volt. De siker nem övezte. Kegyetlen betegsége fiatalon, 33 éves korában ragadta el.

16. Szinyai Merse Pál (1845–1920): Szerelmespár, 1870. Érdeklődését a táj, a természet, a napfény festésének (plein air) problémája kötötte le. Rátalált a szabad természetben ábrázolt figura festésének módjára. Hasonló programja ekkor csak a francia festészetnek volt.

17. Szinyei Merse Pál (1845–1920): Majális, 1873. Az impresszionistáktól függetlenül, 1873-ban festette meg (a hírnevet csak jóval később hozó) Majális című képét, amely már tökéletes plein air kompozíció.

18. Bihari Sándor (1855–1900): Vasárnap délután, 1893. A népeletkép-festés igen kedvelt képviselői közé tartozott. Jellemző, sokszor derűs jeleneteket ábrázolt az alföldi nép, a cigányok stb. életéből. A bemutatott képén régi, tárgyias festési módját igyekezett felfrissíteni a plein air festészet szabadabb szín- és fénykezelésével.

19. Csók István (1865–1961): Az Árvák, 1891. Majd egy századot átívelő életében művészete több korszakra tagolódott. Az 1891-ben festett Árvák című képén a kék színharmóniával kísérletezett finom, csiszolt előadásmódban. Az ecsetkezelésnek bravúros mestere volt későbbi korszakaiban is.

20. Rippl-Rónai József (1861–1927): Öreganyám, 1892. Több mint 2400 olajképet és pasztellt festett. Münchenben és Párizsban tanult. 1892-től „fekete korszaka” idején, tíz éven át jóformán fekete-barna színekkel dekoratív hatású képeket készített. E korszak jellegzetes alkotása, az Öreganyám, amely az ismert francia festőnek, Gauguinnek is nagyon tetszett.

21. Rippl-Rónai József (1861–1927): Ágyban fekvő nő, 1891. A Párizsban akkor népszerű japán fametszetek hatására ez a festmény szinte nem egyéb alig színezett, vastagon húzott kontúrrajznál. A körvonal hangsúlyozott szerepe mindvégig jellemzője maradt Rippl-Rónai művészetének.

22. Ferenczy Károly (1862–1917): Kavicsot hajigáló fiúk, 1889. Művészete – a plein air festés és az impresszionizmus eredményeit felhasználva – új utat jelentett a századforduló magyar festészetében. Korai munkáit még a formák részletező elemzése, a tónus és a rajz keménysége jellemzi. Ilyen a „Kavicsot hajigáló fiúk” című festménye, amely a magyar „finom naturalizmus” egyik remeke.

23. Ferenczy Károly (1862–1917): Három királyok, 1898. Sajátos festői nyelvezetével – döntően hatott a Nagybányán csoportosuló magyar festők új törekvéseire. Az ún. nagybányai iskola vezéralakja lett. Egyik remekműve: a Három királyok. Az esti környezetben ábrázolt bibliai kompozíció a természet szenvedélyes szeretetét, sajátos, álomszerű, költői hangulatot sugároz.

24. Mednyánszky László (1852–1919): Hegyi tó, 1895. Az ember életének árnyoldalait tudatossá tevő alakos képei rangossá tették, gondolatébresztő szociális tartalmuk és festői erényük révén. Tájképein is, akár a részletezőbb, tárgyyszerű előadásmód, akár az oldottabb megjelenítés útját járja – mindig a való látványra ismerünk. A magyar tájképfestészet egyik legjelentősebb alakja.

25. Kernstok Károly (1873–1940): Agitátor, 1897. A modern művészetnek egyik energikus előharcosa a „Nyolcak” festői csoportosulásának vezéralakja. Eleinte szocialista eszmeiségű műveket festett realista stílusban, erőteljes egyéni felfogásban. E korszakának legkimagaslóbb darabja: az Agitátor.
